

te pav

türkiye ekonomi politikaları araştırma vakfı

Değişen iktisat ve dış ilişkiler politikası çerçevesi

Esen Çağlar

Antalya, 9 Şubat 2008

Çerçeve

- Dünya ekonomisinin ağırlık merkezi değişiyor
  - Küreselleşme derinleşirken, çevre ve merkez ilişkisi yeniden şekilleniyor
  - Türkiye'nin dünya haritasındaki konumu ile küresel işbölümündeki rolü arasında bir ilişki var
- Son döneme nasıl bakmalıyız?
  - Türkiye'nin merkeze yakınsama çabaları
  - İhracattaki gelişmeler: nitelik ve beceri düzeyi
- Ne yapmalı: Sanayi politikası çerçevesi ve dış ekonomik ilişkiler stratejisi
  - Nicelikten niteliğe geçiş süreci

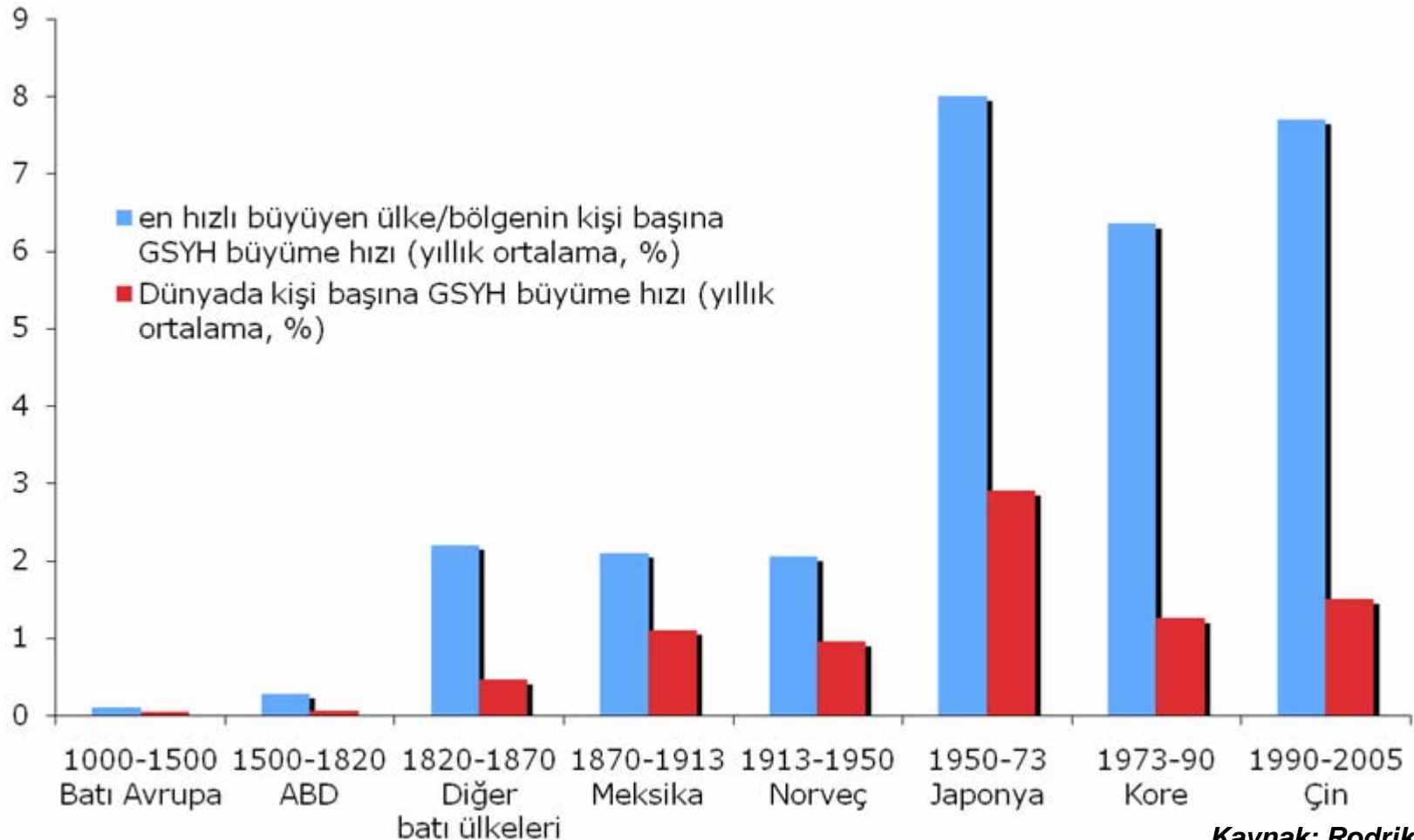
Yeni bir dünya düzenine doğru

- Gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkelere yakınsama hızının arttığı bir yeni dönemi yaşıyoruz

	Gelişmiş ekonomiler	ABD	Euro bölgesi	Gelişmekte olan ülkeler	Asya
Dünya üretimi içindeki pay (2005)	52,3%	20,1%	14,8%	47,7%	27,1%
Dünya nüfusu içindeki pay (2005)	15,3%	4,7%	4,9%	84,7%	52,3%
Ortalama milli gelir büyümesi (1988-1997)	2,9%	3,0%	-----	4,1%	7,9%
Ortalama milli gelir büyümesi (2002-2005)	2,5%	2,9%	1,5%	6,8%	8,4%
Ortalama ihracat büyümesi (2002-2005)	5,0%	3,8%	3,4%	11,1%	16,3%

Küreselleşme ile birlikte artan ekonomik büyüme

Dünya ekonomisi vs. en hızlı büyüyen bölgenin ortalama ekonomik büyümesi

Dünya hızla küreselleşirken (1)

- Artık mekanın önemi kalmadı: Bilgi iletişim ve ulaştırma teknolojilerindeki hızlı gelişmeler
  - Bilgi ve iletişim altyapısının yayılması
  - İş akışı yazılımların kullanılması
  - Bilgiye erişimin kolaylaşması
- Artık iş süreçleri parçalara ayrılabilir
  - Ana faaliyetler: Tedarik, üretim (operasyonlar), pazarlama, satış, satış sonrası destek
  - Destek faaliyetleri: Lojistik, tasarım, insan kaynağı yönetimi, altyapı

Dünya hızla küreselleşirken (2)

- Çokuluslu şirketlerin dünya ticaretindeki artan payı
  - Küresel değer zincirinin güçlü halkası olma yarışı
  - Artan küresel rekabet ve azalan karlar
  - Dünya ticaretinin yarısından fazlasının kaynağı çokuluslu şirketler
- Sürecin sonunda değiliz
  - Ticareti kısıtlayıcı engeller: DTÖ'ye henüz üye olmayan ülkeler var
  - Küresel ekonomiye eklemlenmemiş bölgeler

Dünya hızla küreselleşirken (3)

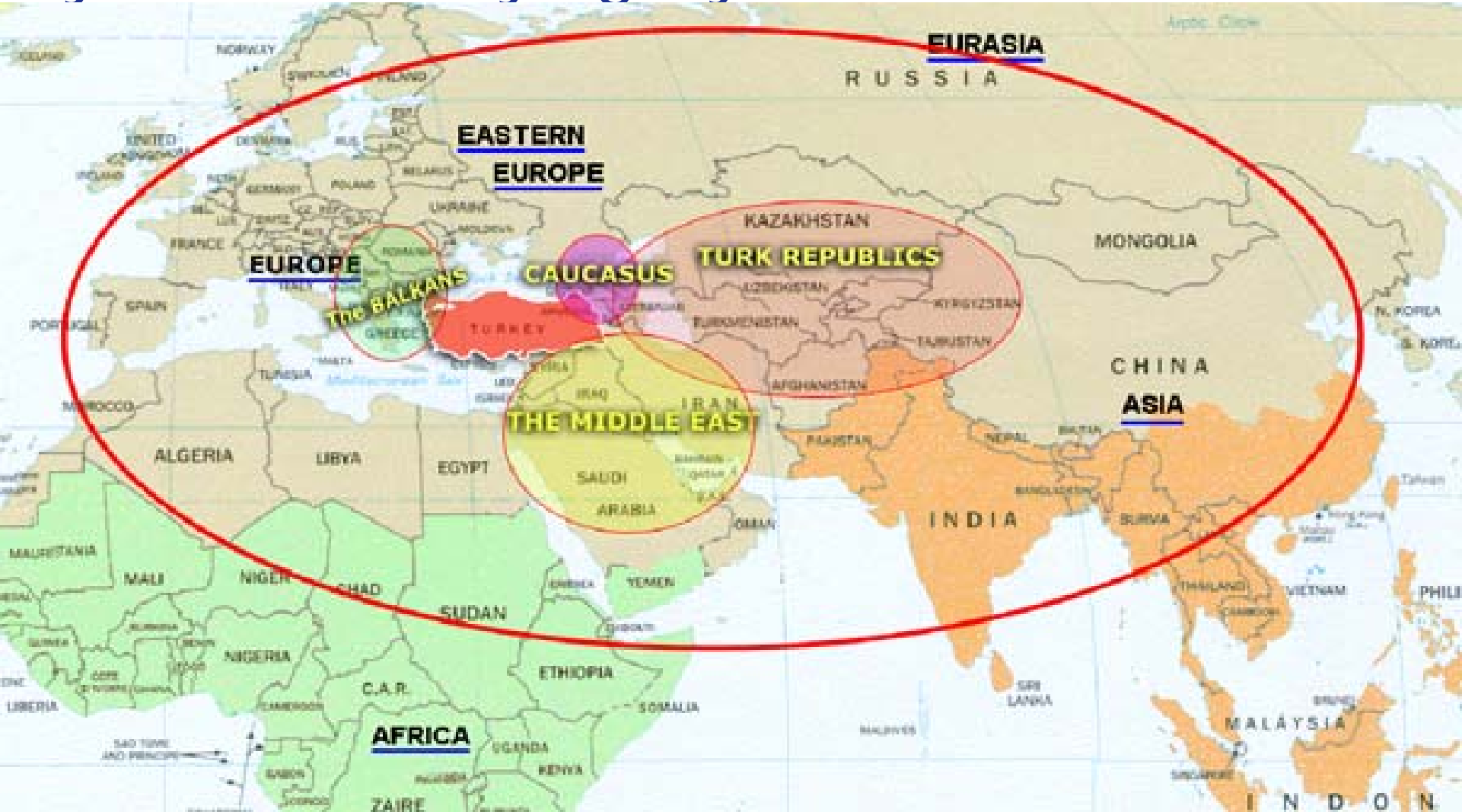
- Çin ve Hindistan'ın küresel işbölümünde yer almaya başlaması
  - Konteynırlaşma
  - Çin-Hindistan farkı
- .. ve ardından gelen "çevredeki" zenginleşme süreci
  - Çin'de kırsaldan kente her yıl 20 milyon insanın göçü
    - 300 milyon insan daha var.
  - Merkezin tüketim kalıplarının yaygınlaşması

Küresel eğilimlerin sonuçları

- Sermaye küreselleşti, ulusal sermayeler birbirine karıştı...
  - Eskinin “İngiliz” “Fransız” “Alman” sermayeleri arasındaki ayırımı yapmak bugün çok zor.
- Yükselen hammadde fiyatları
- Azalan yoksulluk
- Daha hızlı kirlenen dünya
- Merkez-çevre’li dünyadan bir tek merkezli (kutuplu) dünyaya
  - İstanbul-Gebze
- Kürselleşme ve yerelleşme artık iç içe.

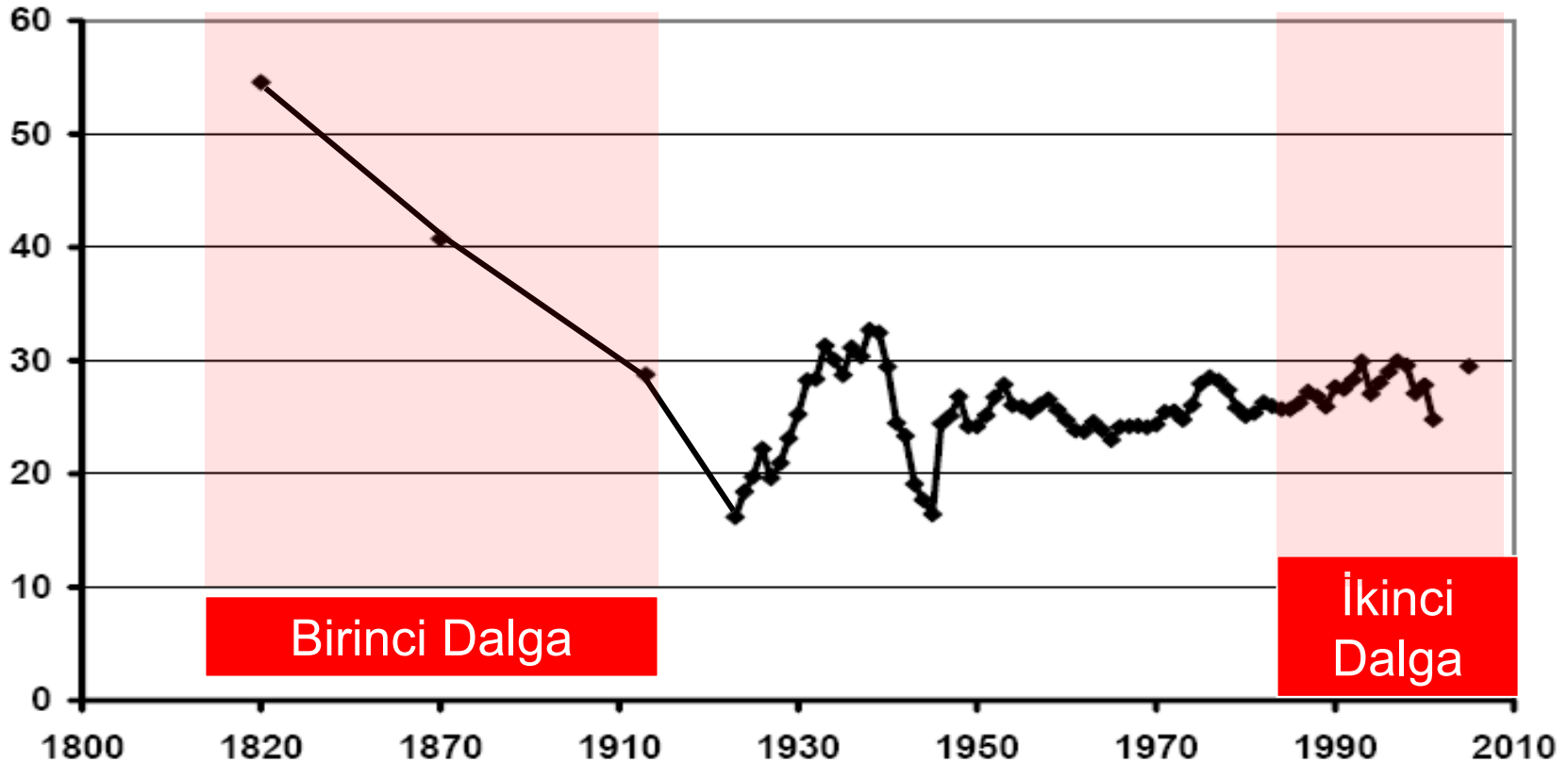

Büyük resmi görmek: Avrasya'nın iki yakası bir araya geliyor

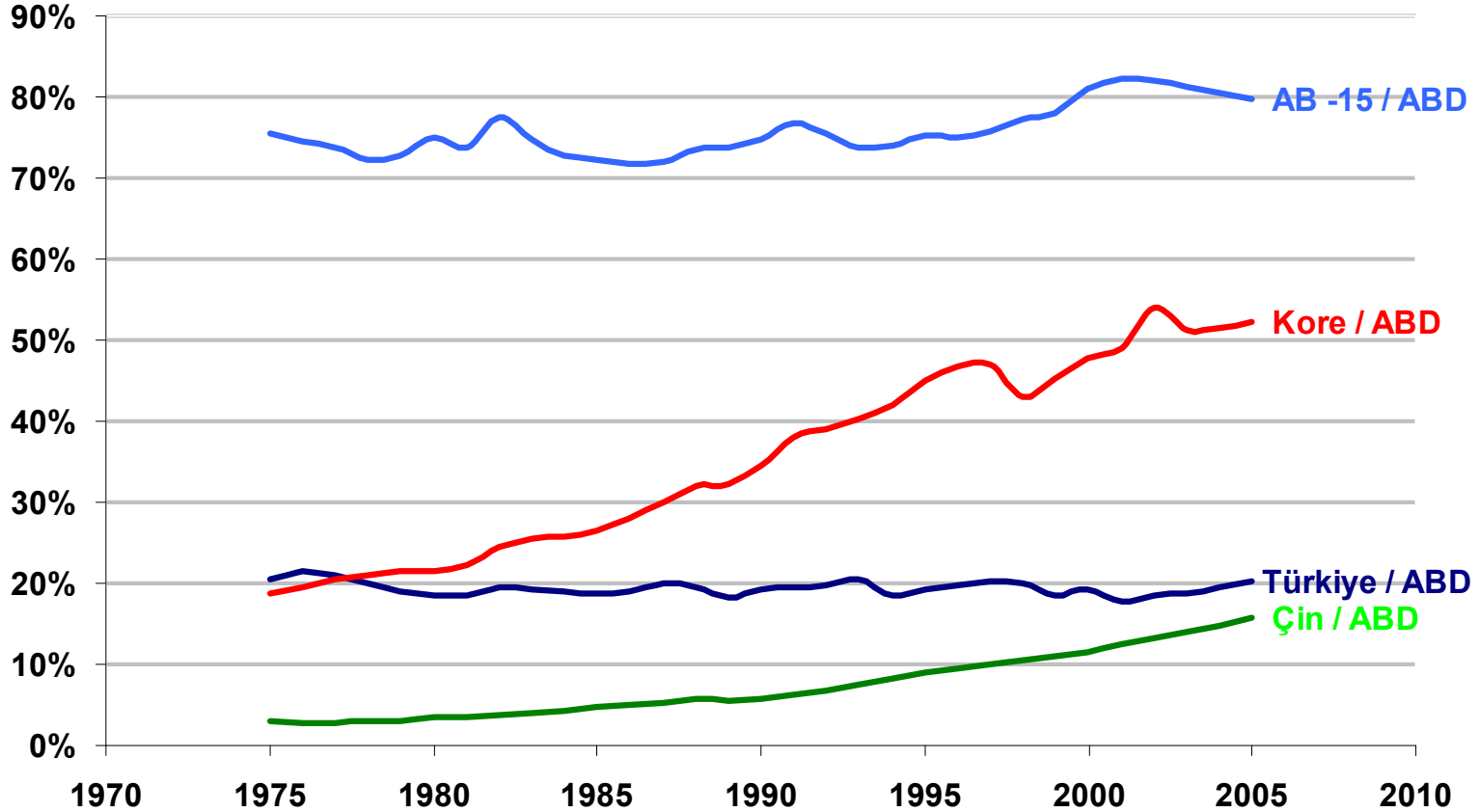
Türkiye'nin temel amacı yerini değiştirmek, çevreden merkeze geçmektir.

Türkiye'de Kişi Başına GSYİH, 1800-2005 Batı Avrupa ve ABD'nin Yüzdesi Olarak

Bizden daha iyi yakınsayanlar var

Seçilmiş ülkelerde kişi başına düşen milli gelirin ABD'de kişi başına düşen milli gelire oranı (PPP, 1975-2005)

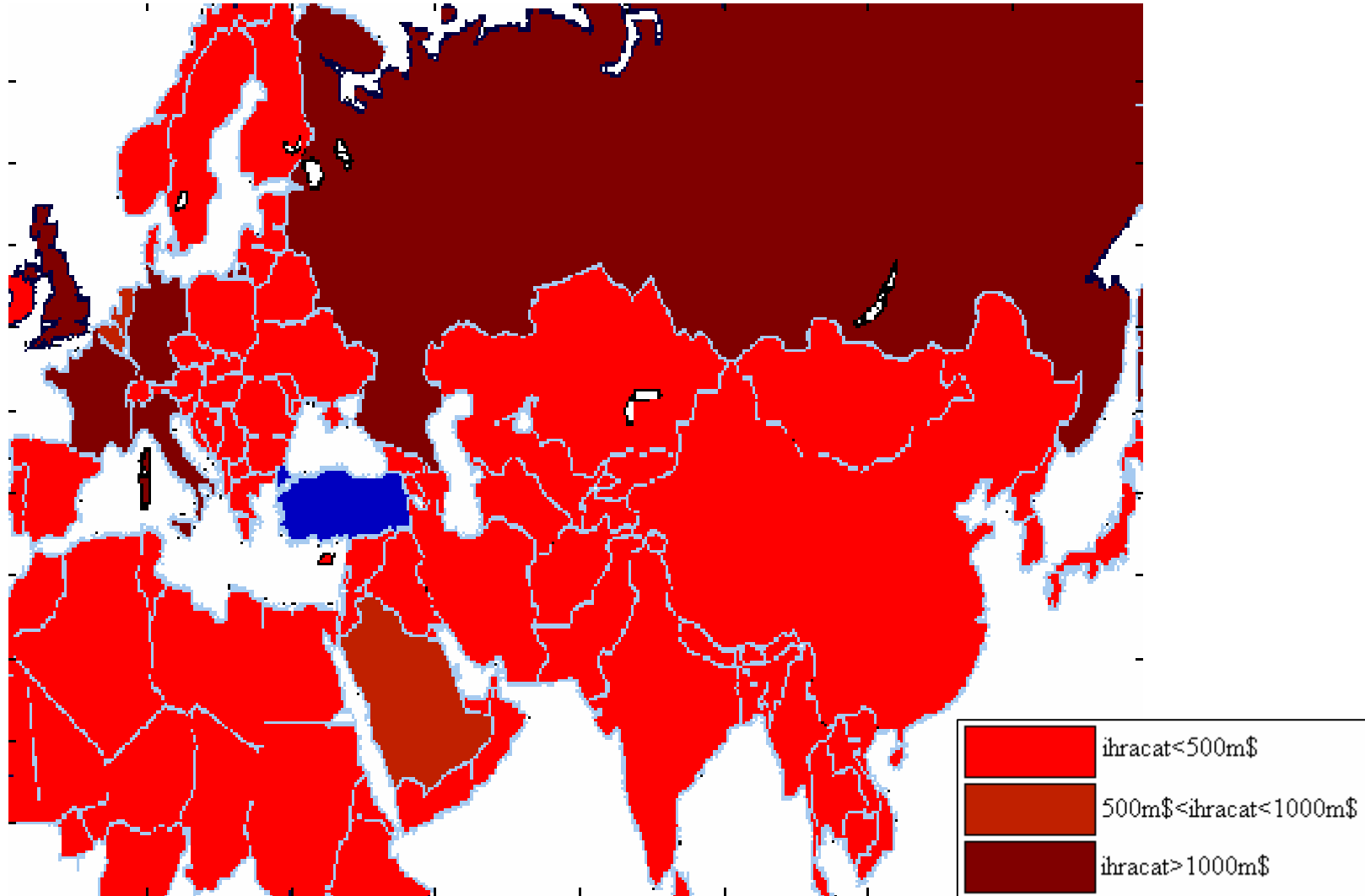
Yakınsayamadığımız yılları nasıl geçirdik?

- **1980'ler:** Küresel ekonomiye entegrasyonun ilk adımları
- **1990'lar:** Makroekonomik ve siyasi istikrarsızlık
- **1996:** Gümrük Birliği Anlaşması

- Siyasi/ekonomik istikrarsızlığın hakim olduğu bir açık ekonomi olmanın sonucu:
  - **2001** krizi

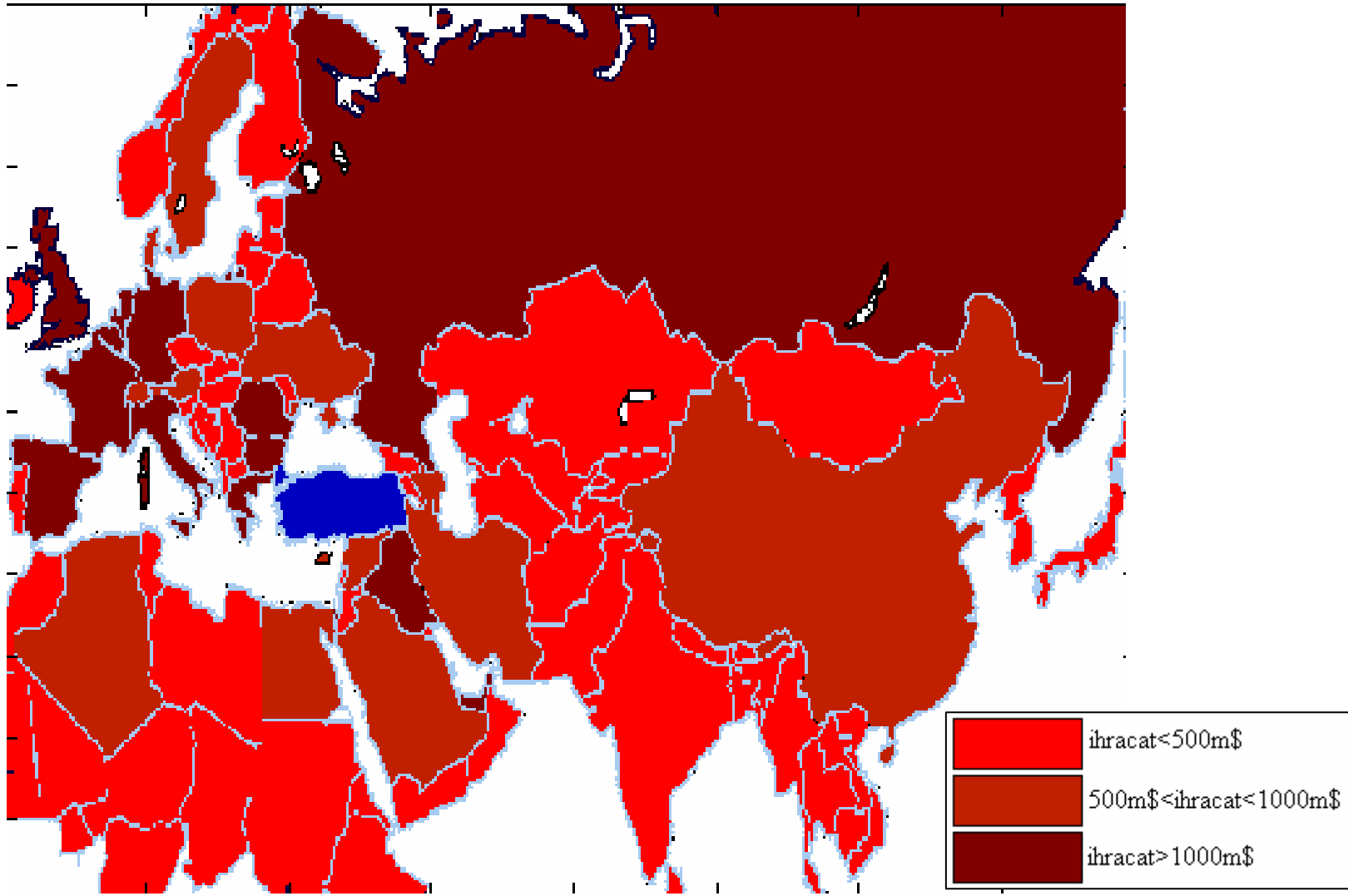
2001 sonrası performans umut verici

- Kriz ertesinde başarıyla uygulanan ekonomik program
- Makroekonomik istikrarın tesisi
  - Tarihsel ortalamaların üzerinde bir hızla sürdürülen ekonomi büyüme
- Gümrük Birliği'nin işlemeye başlaması
  - Artan ticari entegrasyon: 100 milyar dolarlık ihracat hedefinin aşılması
  - Artan doğrudan yatırımlar: 2002-2006 döneminde 35,5 milyar dolar

Nerelere, ne kadar ihraç ediyoruz: 1995

Nerelere, ne kadar ihraç ediyoruz: 2005

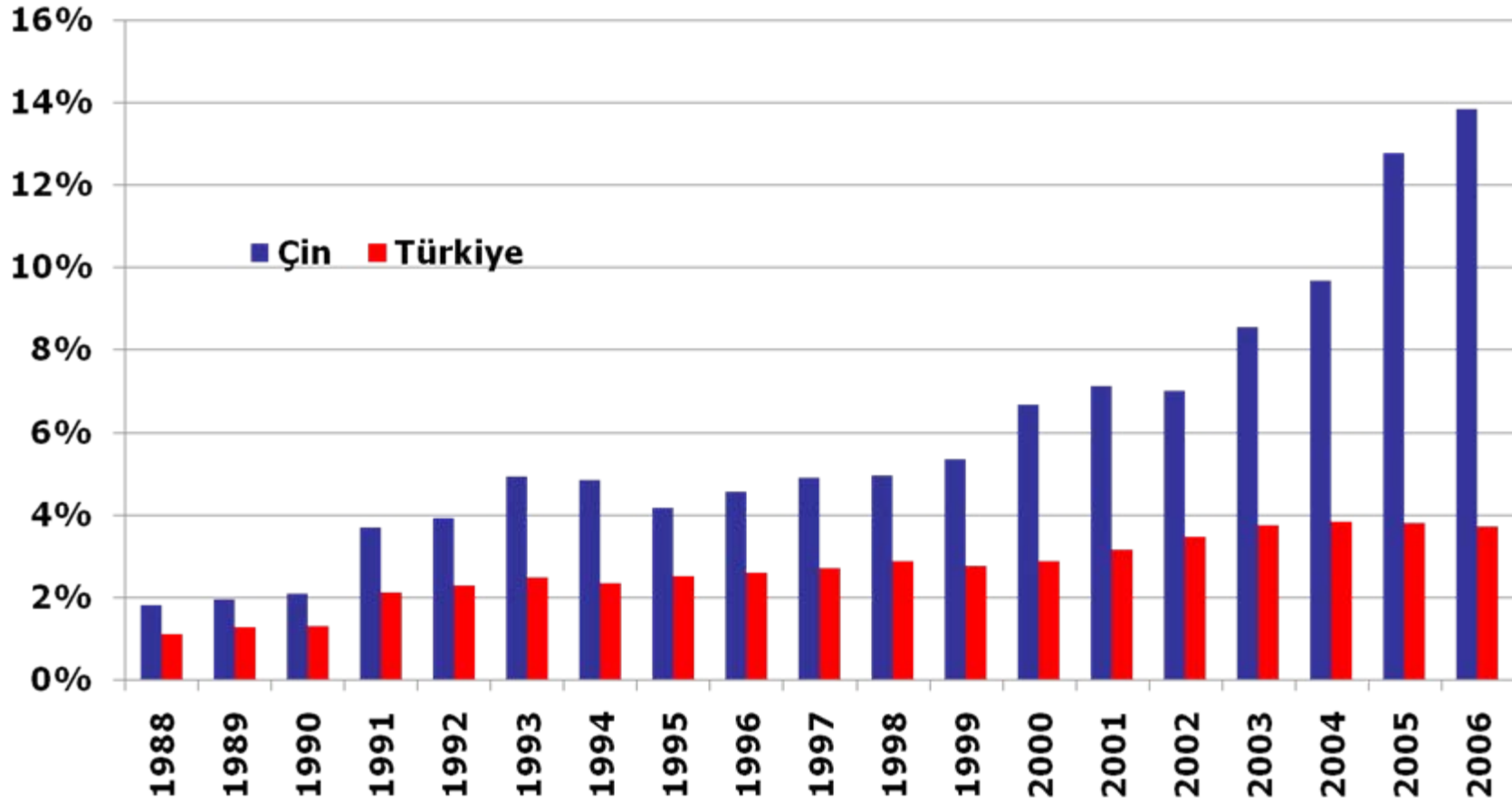
Neden ihracatı konuşuyoruz?

- Ekonomik büyüme ile ihracatın yapısı arasında pozitif bir ilişki var
  - İleri teknolojili ve yüksek beceri gerektiren ürünleri ihraç edenlerin potansiyel büyüme hızı artmaktadır--- Learning-by-doing (**Chuang, 1997**)
  - Gelişmiş ülkelerin ihraç ettiği ürünleri ihraç etmek ekonomik büyümeye olumlu yansımaktadır--- **Rodrik (2007)**
- Son dönemde ihracat deseninde önemli değişimler görülüyor
  - Kafalar karışık, ezberler bozuluyor

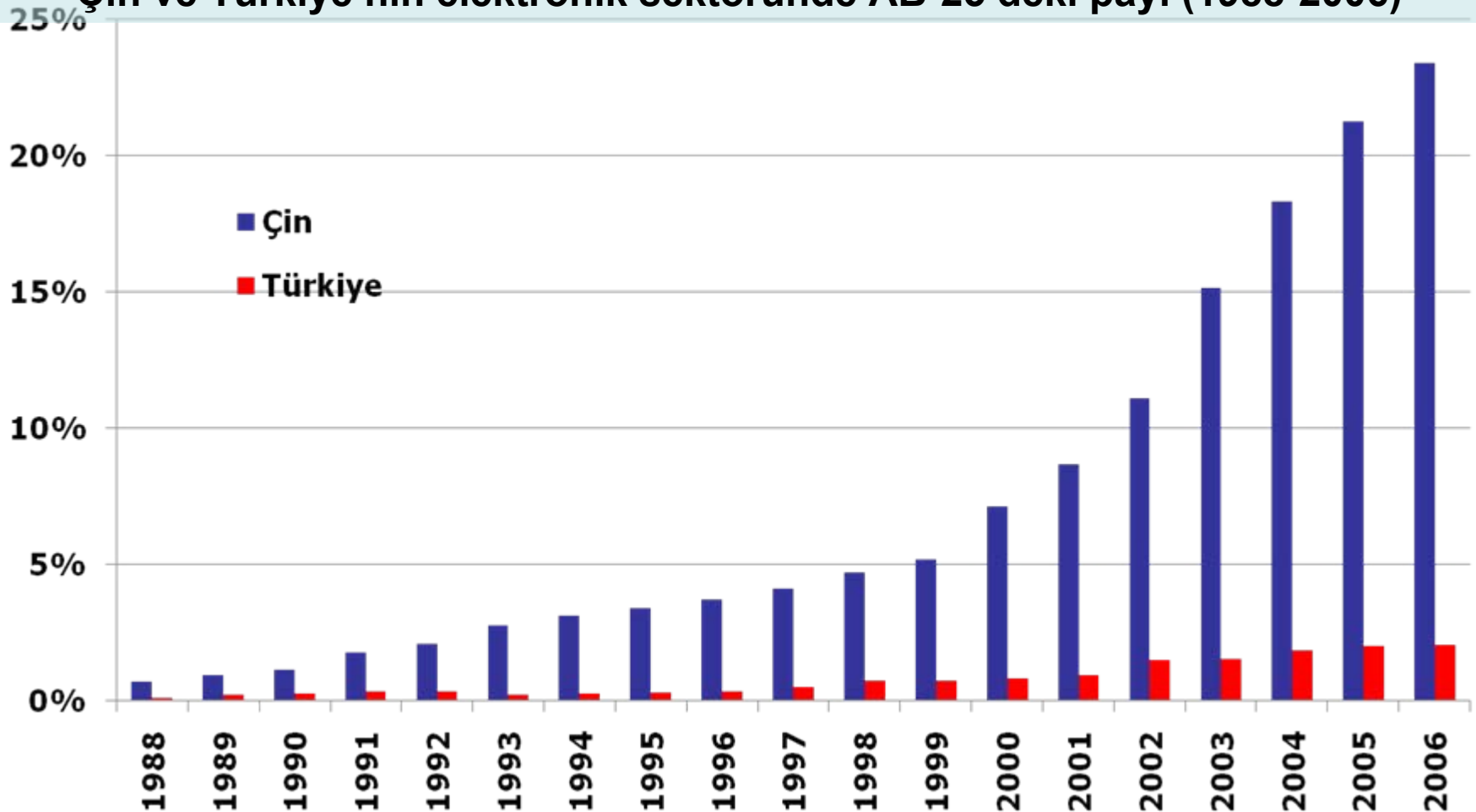
Emek yoğun sektörlerin durumu endişe verici...

Çin ve Türkiye'nin emek yoğun sektörlerde AB-25'deki payı (1988-2006)

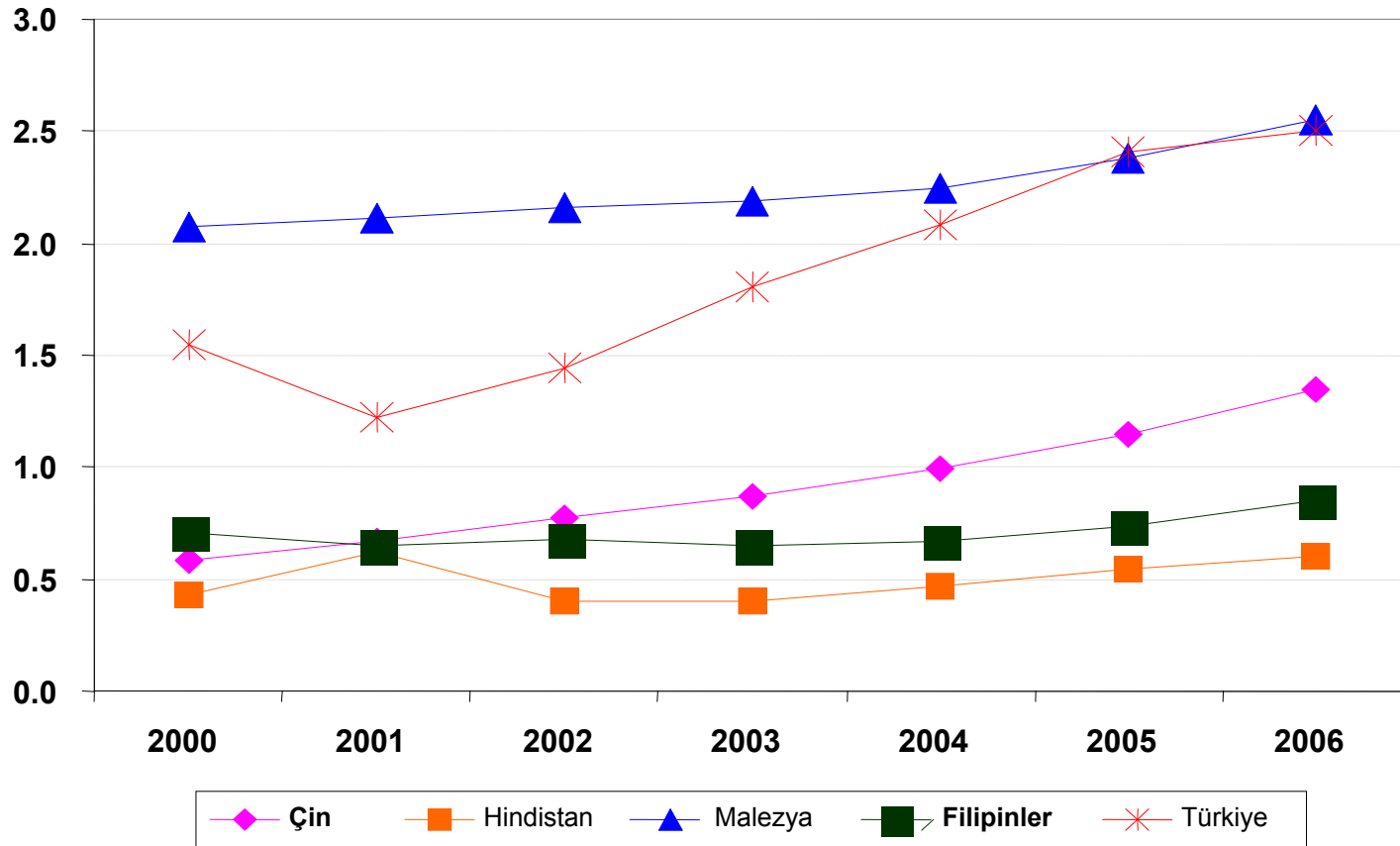
Emek yoğun olmamasına rağmen elektronik sektörde de tehlike çanları çalıyor

Çin ve Türkiye'nin elektronik sektörde AB-25'deki payı (1988-2006)

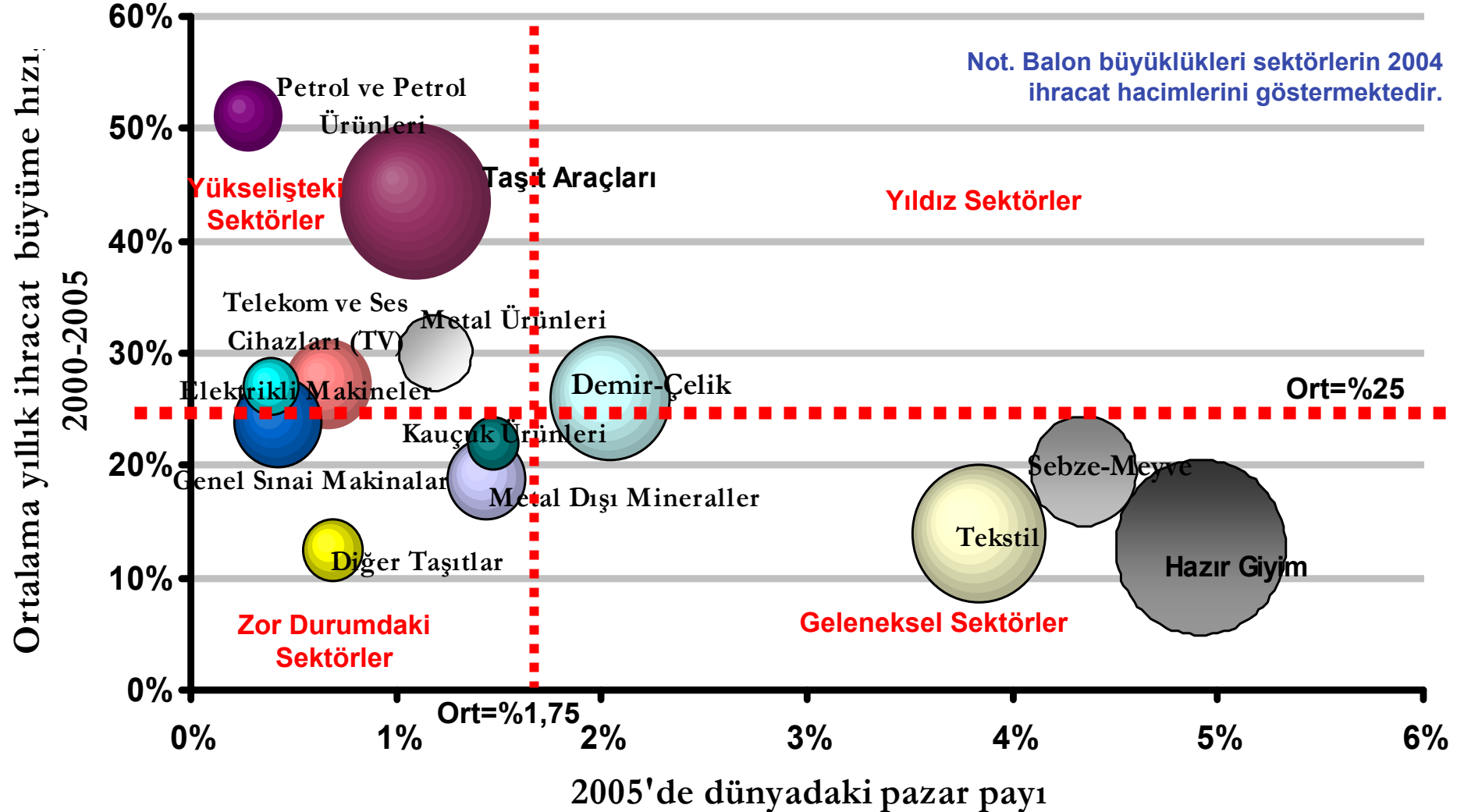

Yeni dünyada, bizim ürettiğimizden daha ucuza üretebilenler var

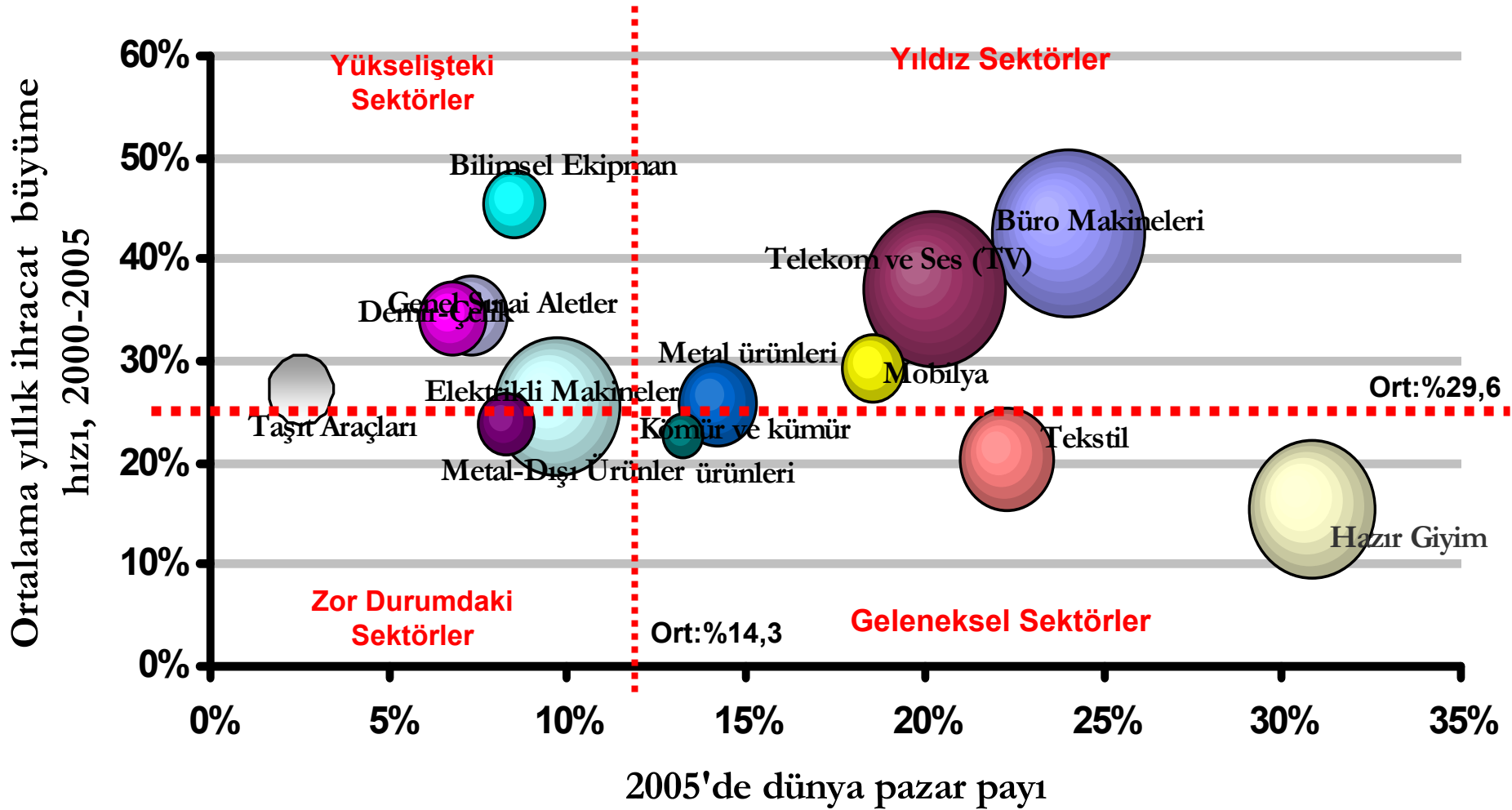
Seçilmiş ülkelerde çalışılan saat başına işgücü maliyetleri (ABD doları)

Türkiye'de Sektörlerin Rekabet Gücü: Olumlu ama zorlu..

.. zorlu çünkü Çin sadece ucuz işgücü demek de değil: Çin'de Sektörlerin Rekabet Gücü

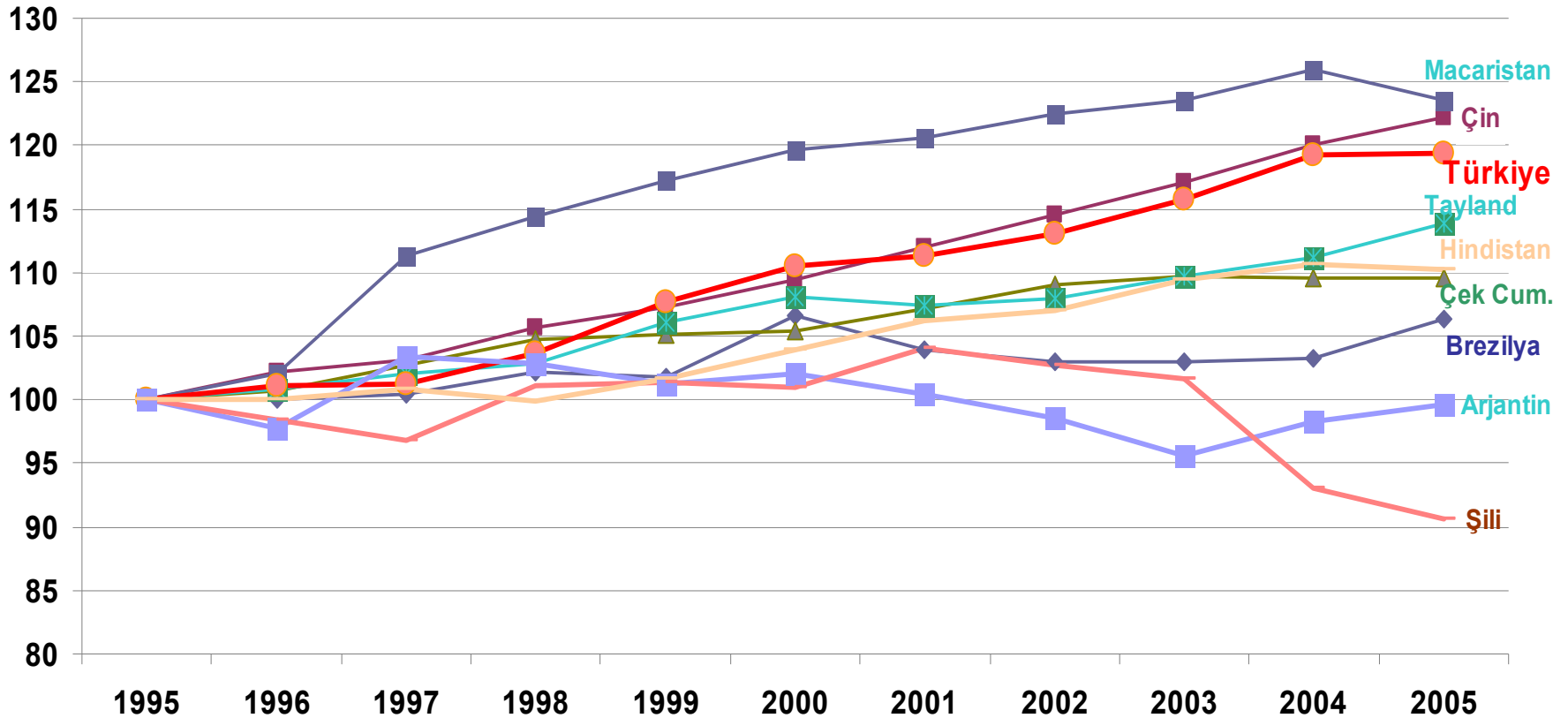

İhracat yapabilmek için küresel rekabete hazırlıklı olmak gerekir

- Sadece düşük maliyetlere dayalı rekabet etmek artık mümkün görünmüyor
  - Çin ve Hindistan + kurun geldiği seviyeler
  - İki örnek: Emek yoğun sektörler ve elektronik sektörü pazar payları düşmektedir
- Rekabet gücünün kaynağında yenilikçilik yatmak zorunda
  - Yenilikçiliği sınırlayan unsurların ortadan kaldırılması gerekmektedir
    - Finansal kısıtlar???
    - Nitelikli eleman eksikliği???

Artan küresel rekabete rağmen ihracat sepetinin kalitesinde belirgin bir iyileşme yaşandı

Seçilmiş ülkelerin ihracat sepetlerinin kalite düzeyi (1995=100)

En çok ihracat yaptığımız kalemler nasıl değişti?

1995

1. Köşeli çubuklar
2. Süveter/kazak/hırka/yelek vs. pamuktan (örme)
3. Tişört, fanila, atlet vs. giyim eşyası; pamuktan (örme)
4. Fındık (kabuklu)
5. Deri ve köseleden giyim eşyası
6. Demir/alaşimsız çelikler
7. Kadın/kız çocuk için pantolon, şort vs. pamuktan (örme)
8. Erkek/erkek çocuk için gömlek; pamuktan
9. Kadın/kız çocuk için gecelik ve pijama; pamuktan (örme)
10. Tütün

2005

1. Televizyon alıcıları, video monitörleri ve projektörler
2. Tişört, fanila, atlet vs. giyim eşyası; pamuktan (örme)
3. Dizel/yarı dizel motorlu taşıtlar
4. Köşeli çubuklar
5. Petrol yağları ve bitümenli minerallerden yağlar
6. Motorlu taşıt, kıvılcım ateşlemeli
7. Motorlu taşıt; dizel/yarı dizel
8. Kadın/kız çocuk için pantolon, şort, vs. pamuktan
9. Fındık (kabuklu)
10. Kıymetli metal kaplamalardan mücevherci eşyası

Çin'in en çok ihracat yaptığı kalemler nasıl değişti?

1995

1. Deri ve köseleden giyim eşyası
2. Otomatik bilgi işlem makinesinin parçaları
3. Tişört, fanila, atlet vs. giyim eşyası; pamuktan
4. Petrol yağları ve bitümenli minerallerden yağlar
5. Ayakkabı; dış taban yüzü kauçuk
6. Ayakkabı; yüzü deriden
7. Radyo yayınlarını alıcı kombine cihazlar
8. Diğer oyuncaklar
9. Dış yüzleri plastik valiz,
10. Plastikten diğer eşya Köşeli çubuklar

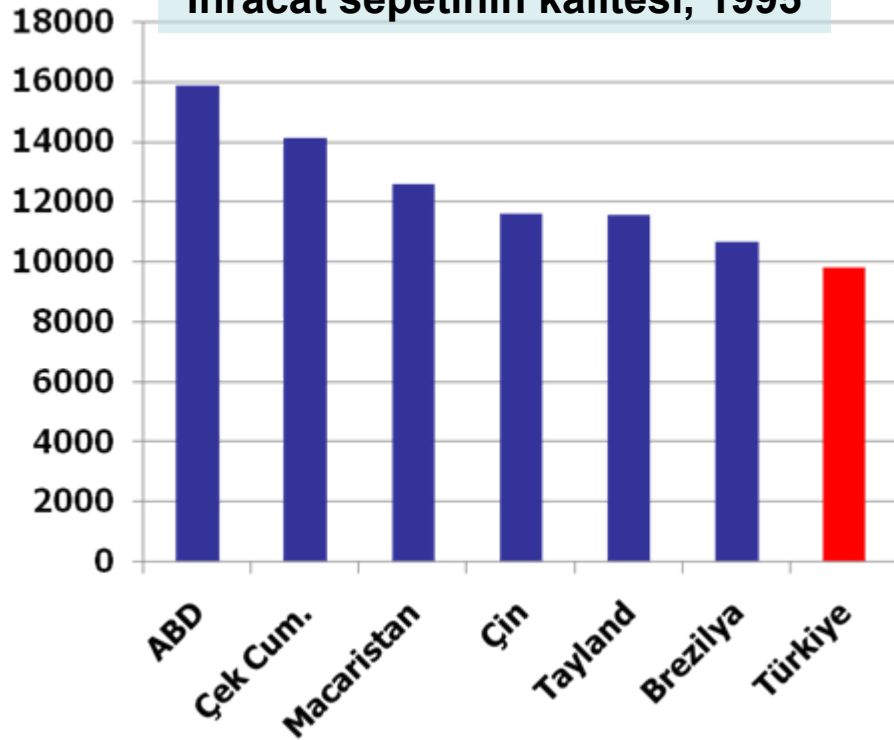
2005

1. Alıcı cihazı bulunan verici cihazlar
2. Otomatik bilgi işlem makinesinin parçaları
3. Veri saklama ünitesi
4. Diğer video kayıt ve kayıt gösterme cihazları
5. Hava taşıt, radar, telsiz cihazı aksam, parçalar
6. Diğer alet, cihaz-tertibatlar
7. Dijital devreler
8. Renkli TV alıcıları, monitörleri, projektörleri
9. Bilgisayar girdi-çıkı üniteleri
10. Dijital bilgisayar parçaları

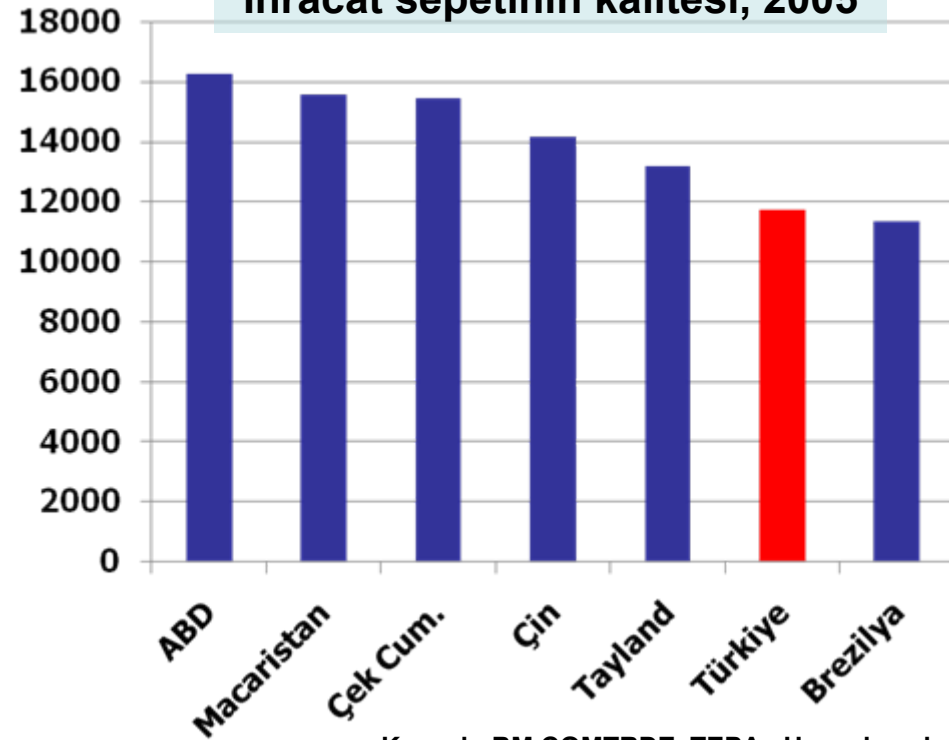
Yerimizden memnun olmamak için sebeplerimiz var

- Bu hızla gidersek ABD'nin ihracat sepeti kalitesini 2026 yılında yakalayabileceğiz.
- 2013 yılında yakalamak istiyorsak, hızımızı 2 katından fazlaya çıkarmamız lazım

İhracat sepetinin kalitesi, 1995

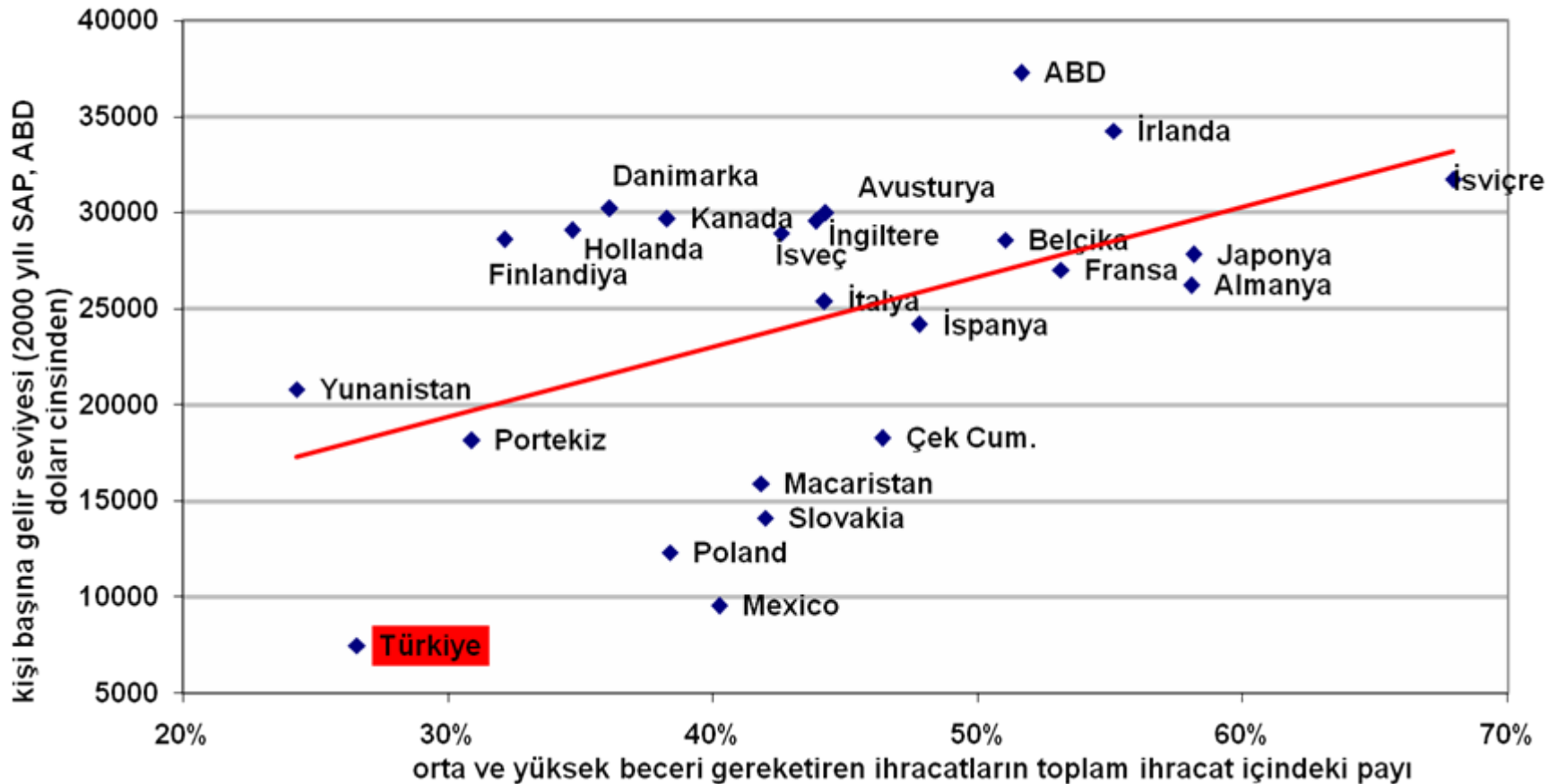

İhracat sepetinin kalitesi, 2005

Yakınsamaya çalıştığımız ekonomilerin ihracat yapısı Türkiye'dekinden nasıl farklı?

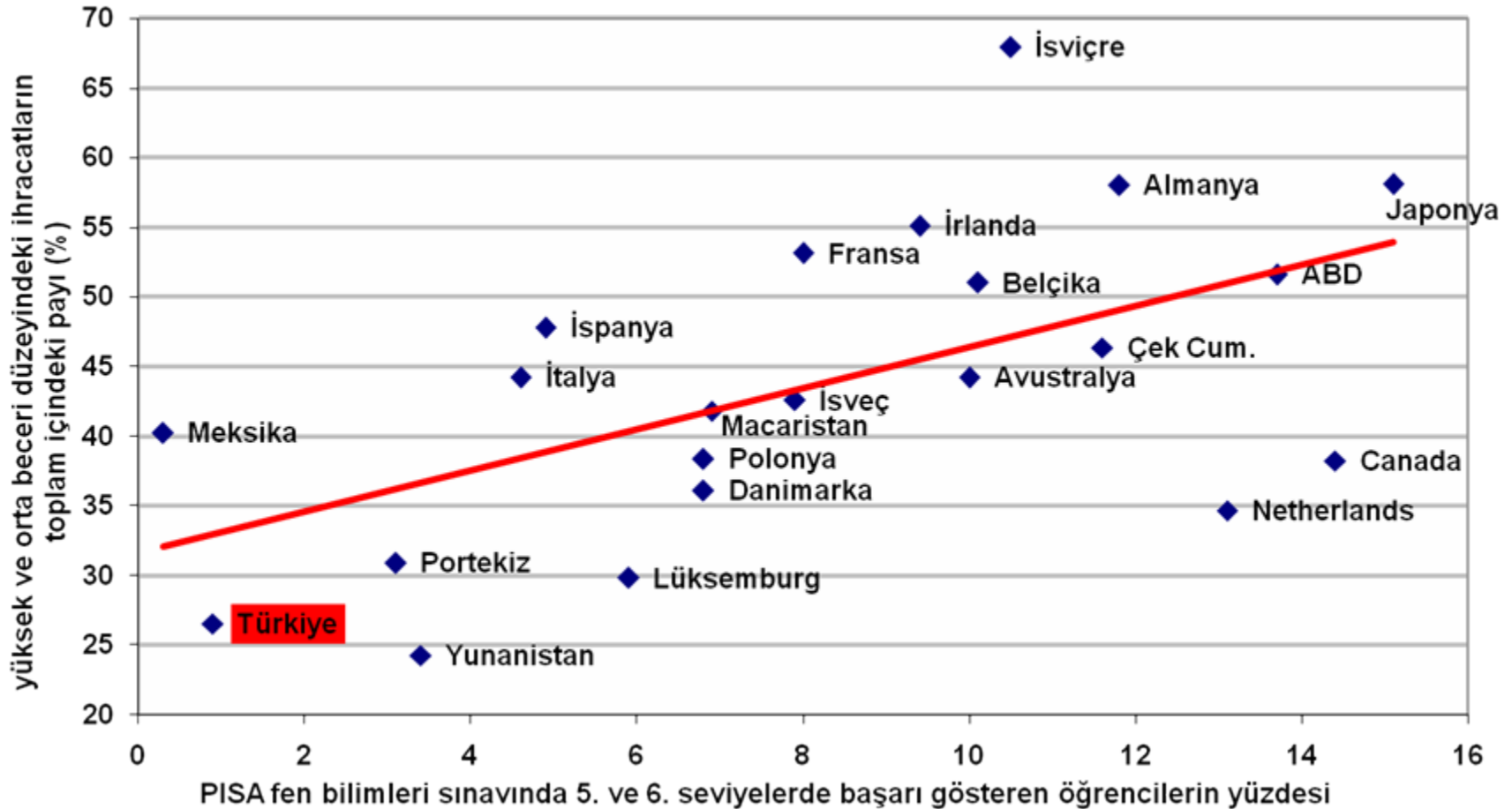
OECD ülkelerinde kişi başına düşen milli gelir ve orta ve yüksek seviyede beceri gerektiren ihracatın toplam ihracat içindeki payı, 2005

Kaynak: UNCTAD sınıflaması, COMTRADE veritabanı, TEPAV hesaplamaları,

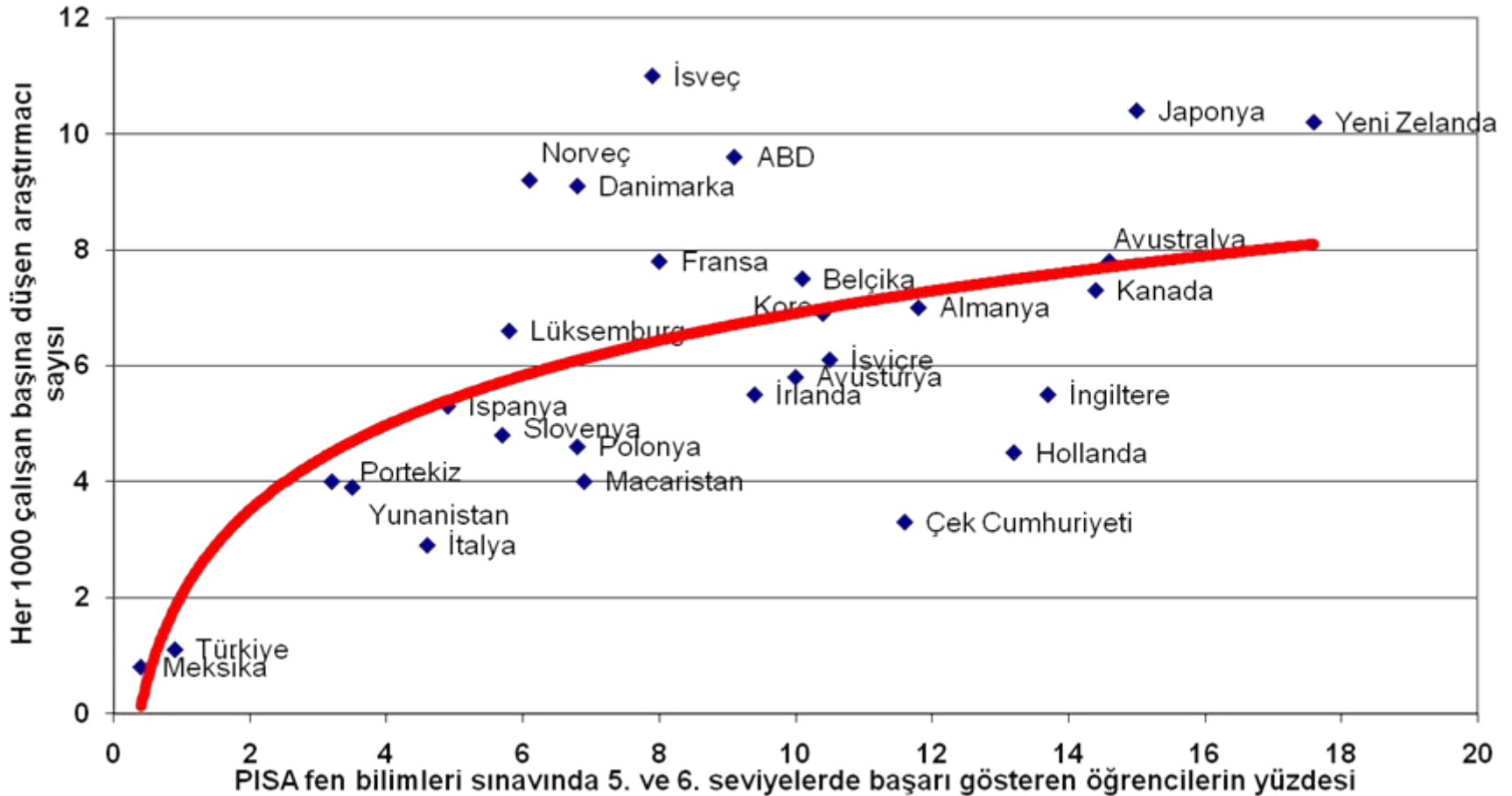
Nitelikli işgücü eksikliğini gidermeden üretim desenini iyileştirmek oldukça güç

OECD ülkelerinin PISA sınavındaki başarı oranı ve orta ve yüksek seviyede beceri gerektiren ihracatın toplam ihracat içindeki payı, 2005

PISA sınavlarında gösterilen başarının araştırmacı yoğunluğu ile de bir ilişkisi var

OECD ülkelerinin PISA fen bilimleri sınavındaki başarı düzeyi ve araştırmacı yoğunluğu

Amacın ne olması gerektiği açık

- Niceliksel ihracat hedeflerinden, niteliğe daha fazla ağırlık verilmesi gereken bir dönemdeyiz.

→ Yakınsayabilmek için başka yol?

- İhracatın niteliği = üretim deseni

→ Daha yüksek beceri gerektiren ürünler

= Orta ve yüksek teknoloji sektörler (?)

= yüksek katma değerli ürünler

Üretim deseni değişikliği için gerekli ortam nasıl sağlanır?

■ Eğitim sisteminin reformu

- Sonuçları orta ve uzun vadede görülecektir
- Küresel ölçekte rekabet edebilen bir **özel sektör**
- Küresel ölçekte rekabet edebilen bir **işgücü**

■ Bir sanayi stratejisine ihtiyacımız olduğu açıktır

- Küresel ekonomiye entegrasyon biçimi?
- Küresel değer zincirinin hangi halkasında yer alacağız?
  - Doğrudan yabancı yatırım stratejisi
  - Teknoloji sıçraması ve yabancı firma alımı konusu (organizasyon kapasitesi)
- Mevcut işgücünün beceri seviyesini nasıl yükselteceğiz?

Nasıl bir Sanayi Politikası Çerçevesi?

- Yatırım ve iş yapma ortamının iyileştirilmesi/düzleştirilmesi
- Piyasa aksaklıklarını giderecek, aktörleri doğru bir şekilde yönlendirebilecek bir devlet yardımları sistemi
- Kümelenmelerin, daha güçlenmesi için gerekli olan mekanizmalar:
  - Her kümelenme için gerekli olan stratejilerin tasarlayabilecek ve uygulayabilecek;
  - Her kümelenmeye ayrı ayrı yol gösterebilecek
- Özel sektör ve kamu sektörü arasında etkin işleyen bir diyalogun sağlanması

Rekabet gücü ve ikinci nesil reformlar

- Ekonomimin kurumsal altyapısı
  - Yargı, vergi, kamu yönetimi
- Finansmana erişim
  - KOBİ kredileri; kayıtdışılıkla mücadele
- Girdi maliyetleri
  - Fiziki altyapı (enerji, ulaştırma, haberleşme)
  - Nitelikli işgücü (eğitim reformu)
- Firmalara stratejik destekler
  - Devlet yardımı, AR-GE (proje bazlı, sektörel değil)
  - Doğrudan yabancı yatırım stratejisi (istihdam yaratan+ yüksek katma değerli)
  - Kümelenmelerin güçlendirilmesi
- Yerelleşme ve bölgesel kalkınma perspektifi

Dış ilişkiler politikası resmin neresinde?

■ Bir şirket için:

→ Üretim ve pazarlama-satış farklı işlevlerdir, ama rekabet edebilmesi için birbiriyle uyum son derece kritiktir.

■ Bir ülke için:

→ Üretim desenini şekillendiren sanayi stratejisinin ve tüm diğer politikaların, dış ilişkiler politikası ile uyumlu olması gerekir.

Bazı tartışma soruları (1)

- Çok sayıda kurum arasında eşgüdüm nasıl sağlanır?
  - Tasarım aşaması
    - Uyumlu stratejik hedef ve vizyon
    - En yüksek düzeyde (Başbakan başkanlığında) uzun vadeli strateji tasarımı
  - Uygulama/izleme/değerlendirme aşaması
    - Dış ilişkiler: Dış Ticaret, Dış Ticaret Temsilcilikleri, Dış İşleri, DEİK, Yerel Odalar
    - Sanayi stratejisi: DPT, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Maliye, Hazine, MEB
  - Diyalog süreci: “Rekabet Gücünün Geliştirilmesi Daimi Özel İhtisas Komisyonu (DÖİK)”

Bazı tartışma soruları (2)

- Geri besleme mekanizmaları nasıl kurulur?
  - Yerel bağlantılar ve malumat seti?
  - Türkiye'deki değer zincirleri hakkında ne biliyoruz?
    - DTM Kümelenme Projesi (?)
  - Hizmetler sektörü – sanayi sektörü ilişkileri (ileri-geri bağlantılar) hakkında ne biliyoruz?
- Rakiplerimiz strateji tasarımında ne yapıyor?